

Formy ochrony przyrody jako element atrakcyjności turystycznej na przykładzie regionu lubelskiego

The forms of protected area as a tourist attraction element in the Lublin region

Andrzej Tucki

Zakład Geografii Regionalnej i Turyzmu UMCS
Aleja Kraśnicka 2 c, d, 20-718 Lublin

Abstract. The paper aims to determine the attractiveness of tourist municipalities in the Lublin region in terms of existing forms of nature conservation. Taking into account the numerical indicators the surface and the point elements of the system of protection area were analyzed. The analysis enabled us to divide into four classes of areas with varying degrees of attractiveness in terms of accepted criteria.

Słowa kluczowe: obszary chronione, region lubelski, gmina, atrakcja turystyczna

Key words: protected areas, the Lublin region, municipality, tourist attractiveness

Wprowadzenie

Turystyka jest formą aktywności ludzkiej ściśle zależną od środowiska geograficznego. Środowisko determinuje wiele zjawisk społeczno-gospodarczych i wyborów lokalizacyjnych. Ukształtowanie powierzchni, klimat, dostępność do zbiorników wodnych, obszary chronione decydują o szansach i barierach rozwoju różnych sfer życia człowieka, w tym turystyki; stanowią one kluczowy składnik produktów turystycznych.

W kształtowaniu przestrzeni turystycznej oraz rozwoju gospodarki turystycznej szczególnie rolę odgrywają oceny atrakcyjności turystycznej środowiska geograficznego, postrzegane jako jedno z głównych zadań badawczych geografii turystyki (Kurek 2003, Warszńska 2003).

W studiach krajobrazowych nad oceną obszaru dla potrzeb rozwoju turystyki, za podstawowe kryterium przyjmuje się takie elementy środowiska przyrodniczego jak: zróżnicowanie wysokościowe terenu (wskaźnik urzeźbienia, wysokości względne), obecność zjawisk wodnych (jeziora, rzeki, zbiorniki sztuczne), powierzchnie zajęte przez lasy oraz obszary chronione.

Zgodnie z Ustawą o Ochronie Przyrody z dn. 16 kwietnia 2004 r., obszary chronione obejmują dziewięć form. Są to tzw. parki narodowe, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, rezerваты oraz tzw. Indywidualne Formy Ochrony Przyrody – pomniki przyrody, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe i stanowiska dokumentacyjne; system ten uzupełniają obszary Natura2000.

Do obszarów szczególnie cennych przyrodniczo i wartościowych z punktu widzenia rozwoju turystyki, zalicza się parki narodowe, parki krajobrazowe oraz rezerваты przyrody (Sikorska-Wolak 2009).

Obszary chronione z uwagi na cenne walory przyrodnicze stanowią często obszar recepcji turystycznej. Formy ich promocji jako obszarów recepcji turystycznej znajdują uwagę władz samorządowych szczebla tak

lokalnego jak i administracji rządowej struktur unijnych. Jednym z przykładów tego typu działań jest konkurs Unii Europejskiej na **Najlepsze Europejskie Destynacje Turystyczne EDEN**. Jego celem, od 2006 roku, jest wyłanianie najlepszych destynacji w całej Europie, które nie tylko posiadają bardzo ciekawą i różnorodną ofertę dla turystów, ale również w których z wyjątkowym zaangażowaniem dba się o środowisko przyrodnicze, lokalne dziedzictwo kulturowe, a także, gdzie podejmowane są starania o poprawę sytuacji ekonomicznej osób, które tam mieszkają. Wszystkie te aspekty składają się na tak zwany zrównoważony rozwój turystyki.

Zapotrzebowanie na analizy i koncepcje zrównoważonego rozwoju, w tym rozwoju turystyki z uwzględnieniem terenów chronionych wynikają z dużej wartości środowiska przyrodniczego kraju. Tereny Polski, zwłaszcza Polski Wschodniej zaliczane są w skali Europy do obszarów o najwyższym wskaźniku różnorodności biologicznej. Wiąże się to z dogodnymi warunkami naturalnymi oraz z relatywnie mniejszym natężeniem i odmiennym charakterem oddziaływań antropogenicznych (Agenda 21... 1998; Potencjał turystyczny...2009). Województwa Polski Wschodniej, w tym lubelskie, to również najuboższe regiony Polski, a także – do czasu przyjęcia Rumunii i Bułgarii – najuboższy region Unii Europejskiej. To obszary stosunkowo słabo zurbanizowane, o szczególnie dużym udziale rolnictwa w zatrudnieniu i produkcji, dość słabo rozwiniętym kapitale ludzkim i niewielkiej atrakcyjności inwestycyjnej, w których rozwój turystyki postrzegany jest jako jeden z głównych kierunków rozwoju a zarazem koło zamachowe lokalnej gospodarki.

Region lubelski, stosunkowo mało przekształcony antropogenicznie wyróżnia się w skali Polski swoistym układem pasów krajobrazowych (Maruszczak 1972) oraz dużą różnorodnością środowiska przyrodniczego. W regionie zachowały się obszary o unikatowych walorach przyrodniczych. Potrzeby zabezpieczenia środowiska przed degradacją stanowiły ważne argumenty przemawiające za ustanowieniem licznych obiektów chronionych. Ochrona przyrody w regionie lubelskim ma długie tradycje. Już w XVI wieku na terenie Roztocza założono prywatny zwierzyńiec, gdzie ochronie podlegał tarpan (Wachniewska 1959, Wołoszyn 2005). Ochrona systemowa przyrody pojawiła się na tym terenie w okresie międzywojennym; ochronę rezerwatową wprowadzono głównie w obrębie dóbr Zamoyskich (Kobendza 1950). W 1938 roku wydano na Roztoczu pierwsze w Polsce zarządzenie o ochronie ptaków drapieżnych.

Według danych GUS (Ochrona środowiska 2009) obszary o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronione na Lubelszczyźnie w 2008 r. zajmowały 570,4 tys. ha., tj. 22,7% powierzchni ogólnej województwa. System obszarów chronionych o pierwszorzędym znaczeniu dla organizacji przestrzeni turystycznej obejmował dwa parki narodowe (23 w kraju), 85 rezerваты (1395 w kraju), 17 parków krajobrazowych (124 w kraju), 1478 pomników przyrody – 35833 w kraju (ryc. 1).

Od 2004 roku, tj. momentu akcesji Polski do struktur unijnych, na terenie kraju wyodrębnia się także elementy Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000. Inwentarz składników różnorodności biologicznej, obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) oraz specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO) plasuje dość wysoko analizowany region. Województwo lubelski z liczbą 123 stanowisk zajmuje pierwszą lokatę pod względem liczby obszarów w kraju (<http://natura2000.gdos.gov.pl/natura2000/pl>).

Wydaje się, że potrzeby analiz potencjału rozwoju turystyki na obszarach chronionych oraz typowanie tych terenów jako atrakcji turystycznych wynikają ze sposobu oceny i postrzegania Lubelszczyzny (Skowronek i in. 2005). Badania Kuli (2010) dotyczące percepcji regionów turystycznych Lubelszczyzny wskazują, że obszar ten kojarzony jest głównie z „dziką przyrodą”. Na kolejnym miejscu uplasowały się zabytki architektury, możliwości uprawiania turystyki kwalifikowanej itp. Zachowanie cennych terenów przyrodniczych poprzez ekorozwój wynika także z określonych w Strategii Marki Województwa Lubelskiego (2008) kierunków rozwoju, gdzie zakłada się m.in. rozwój turystyki zielonej, alternatywnej. Przedrostek Eko- w nazwie dokumentu deklaruje bliskość z naturą i realnie odpowiada wybitnym możliwościom rozwojowym regionu, wskazując bezpośrednio na jego przyszłość i pola eksploatacji.

Celem niniejszego opracowania jest próba analizy i waloryzacji atrakcyjności przyrodniczej gmin województwa lubelskiego w aspekcie występujących form ochrony środowiska.

Materiał i metody

Określenie przydatności przestrzeni na potrzeby ruchu turystycznego, z uwzględnieniem jego form i sezonowości jest ważnym etapem badań w geografii turystyki (Kurek 2003; Warszyńska 2003). Badania nad różnymi aspektami oceny i możliwości turystyczno-rekreacyjnego użytkowania terenów zielonych były tematem wielu opracowań. Problematykę oceny środowiska geograficznego dla potrzeb turystyki podejmowano w opracowaniach różniących się zakresem i sposobem ujęcia m.in.: Mileska (1963); Bajcar (1969); Baranowska-Janota (1973); Warszyńska (1974); Wyrzykowski (1975, 1986); Pietrzak (1980); Bartkowski (1985). W ostatnich latach dość obszerne studium dotyczące systematyki i metodologii oceny środowiska przyrodniczego dla potrzeb turystyki i rekreacji zaprezentowali Młynarczyk i Zajadacz (2008).

W celu oceny stopnia atrakcyjności przyrodniczej gmin Lubelszczyzny wykorzystano wskaźnik atrakcyjności WP oparty na ważonym udziale form ochrony przyrody na terenie poszczególnych gmin (Bezowska 2003). Metoda wyrażająca się wzorem:

$$WP = P_1 K_1 + P_2 K_2 + \dots + L_{pm} k_3 + P_n K_n, \quad (1)$$

gdzie:

P – względny udział powierzchniowy poszczególnych form,

K – współczynnik wagowy,

L_{pm} – liczba pomników przyrody,

umożliwia ilościowe przedstawienie zróżnicowania wartości przyrodniczej badanego obszaru.

Tab. 1. Zasady bonitacji punktowej wybranych elementów atrakcyjności przyrodniczej.

Tab. 1. The classification of natural attractiveness elements.

Forma ochrony przyrody	Współczynnik wagowy K
Park narodowy	4
Rezerwat przyrody	3
Park krajobrazowy	2
Obszar chronionego krajobrazu	1
Pomnik przyrody	3
Zespół przyrodniczo-krajobrazowy	2
Użytek ekologiczny	2

Źródło: Bezowska (2003).

Source: Bezowska (2003).

Wpływ udziału różnych elementów zaadaptowano za autorką metody, stosując współczynniki wagowe ukazujące wartość przyrodniczą oraz atrakcyjność/przydatność turystyczną uwzględnionych w opracowaniu form ochrony przyrody (tab. 1). Należy podkreślić, że z oceną przydatności poszczególnych form ochrony związana jest prawidłowość przejawiająca się tym, że im obiekt mniejszy przyrodniczo, tym bardziej rygorystyczny reżim ochrony panuje na jego obszarze, co z kolei wpływa na spadek przydatności dla ruchu turystycznego.

Jednocześnie z obszarami chronionymi jako terenami koncentracji ruchu turystycznego związany jest tzw. efekt MacCannella (2002). Obszary chronione będąc często formą ochrony ścisłej stają się jednocześnie atrakcją turystyczną, wyznacznikiem podaży turystycznej.

Należy wspomnieć, iż aktualny inwentarz (stan na 2008r.) indywidualnych form ochrony przyrody – zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, pomników przyrody i użytków ekologicznych stanowi pochodną lat wcześniejszych, efekt funkcjonowania wcześniejszych uregulowań prawnych. Można przyjąć, iż od roku 2005 powoływanie nowych tego rodzaju form i ekspozycja obecnych zależą od polityki samorządów lokalnych, ich aktywności w zakresie ochrony i promocji dziedzictwa naturalnego.

Wśród terenów cennych przyrodniczo, od 2004 roku, tj. od momentu akcesji Polski do Unii Europejskiej, na terenie Polski funkcjonują także obszary sieci ekologicznej Natura 2000, które jednak nie stanowią jako całość obszarów chronionych, a obszary ochrony konkretnych siedlisk i gatunków. Brak jednak ewidencji statystycznej powierzchni poszczególnych siedlisk na poziomie gmin uniemożliwia włączenie tych terenów do opracowania obejmującego ponad dwieście jednostek terytorialnych.

Zakres przestrzenny opracowania obejmuje 209 gmin województwa lubelskiego (24 863,1 km² – 98% powierzchni województwa). Z analizy wyłączono miasta na prawach powiatu, tj. Biała Podlaska, Chełm, Lublin i Zamość, wychodząc z założenia, że wykształcony krajobraz kulturowy oraz infrastruktura społeczna stanowiąc dominantę przestrzeni rekreacyjnej na ich terenie rzutują jednocześnie na rozwój form turystyki głównie miejskiej w tym kulturowej, przeciwnych turystyce na terenach wiejskich.

Wyniki

Jak pokazują przeprowadzone badania, obszary chronione ujęte w opracowaniu zajmują teren 5889,21 km², tj. 22% powierzchni analizowanego obszaru.

Pod względem zajmowanej powierzchni dominują obszary chronionego krajobrazu, które zajmują 12% terenu badań (2969,8 km²). Niewiele mniejszym udziałem odznaczają się parki krajobrazowe, których udział wynosi 10%. Udział parków narodowych to tylko 1% obszaru badań. Najmniejszą powierzchnią odznaczają się zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, zajmując teren 7,6 km². Wśród obiektów występujących punktowo (pomniki przyrody), studia wykazały 1405 obiektów tego typu.

W świetle wyników przeprowadzonych analiz stwierdzono, że różny był udział poszczególnych form ochrony w gminach. Pod względem wachlarzu form wyróżniają się gminy Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego (m.in. Hańsk, Sosnowica, Urszulin, Włodawa) oraz terenów sąsiadujących od południa – obszar Polesia Wołyńskiego (gmina Sawin, Ruda Huta i Dorohusk); na obszarze tych gmin występuje ponad pięć rodzajów form ochrony przyrody.

W regionie lubelskim, najuboższe w zasoby dla rozwoju ekoturystyki są tereny gmin położonych na terenach rolniczych północno-wschodniej części województwa – tereny Polesia Zachodniego (obszar gmin Rossosz, Terespol, Sosnowka), Równiny Biłgorajskiej (Aleksandrów, Biszczka) oraz terenów położonych na obszarze Wyżyny Wołyńskiej – gminy Werbkowice i Trzeszczany (ryc. 1).

Przeprowadzone studia wykazały stosunkowo duże zróżnicowanie gmin w zakresie „bogactwa” poszczególnych form ochrony przyrody. Pod względem udziału terenów chronionych jako park narodowy wyróżniają się gminy Polesia Zachodniego; obszary Poleskiego Parku Narodowego zajmują w gminie Urszulin 26% powierzchni, a w gminie Sosnowica – 14%. Ponad połowę powierzchni gminy Zwierzyniec (50,8%) zajmują fragmenty Roztoczańskiego Parku Narodowego. Największym udziałem terenów chronionych w postaci parków krajobrazowych charakteryzują się Janów Lubelski, Kazimierz Dolny, Kraśniczyn, Radecznicza i Skierbieszów; ponad 70% obszaru tych gmin zajętych jest przez parki krajobrazowe.

Formą ochrony najczęściej występującą wśród analizowanych gmin były obszary chronionego krajobrazu; z różnym udziałem, formy te występowały na terenie 86 gmin (44% badanej populacji). Parki krajobrazowe występowały na terenie 76 gmin, podczas gdy parki narodowe – tylko w 10 gminach. Najmniejszym udziałem w kształtowaniu potencjalnego rynku ekoturystyki charakteryzowały się zespoły przyrodniczo-krajobrazowe (występowały na terenie tylko sześciu gmin: Puchaczów, Siemień, Krzczonów, Konopnica, Fajslawice, Józefów biłgorajski).

Dla oceny i charakterystyki ilościowej łącznej wartości przyrodniczej gmin regionu lubelskiego wykorzystano wskaźnik atrakcyjności WP, który pozwolił na obiektywną waloryzację gmin pod tym względem (tab. 2).

Jak pokazuje przeprowadzone studium, wartość wskaźnika WP gmin regionu lubelskiego zmienia się w przedziale od 0,00 do 199,96 (tab. 2). Najwyższą wartość wskaźnika WP osiągnęły Janów Lubelski (199,96), Kraśniczyn (193,58) oraz Skierbieszów (192,90).

Gmina Janów Lubelski zawdzięcza swa wysoka lokatę głównie dlatego, że 73% powierzchni gminy zajmuje PK Lasy Janowskie. Kolejną formą ochrony, która zadecydowała o wysokiej lokacie tej gminy są pomniki

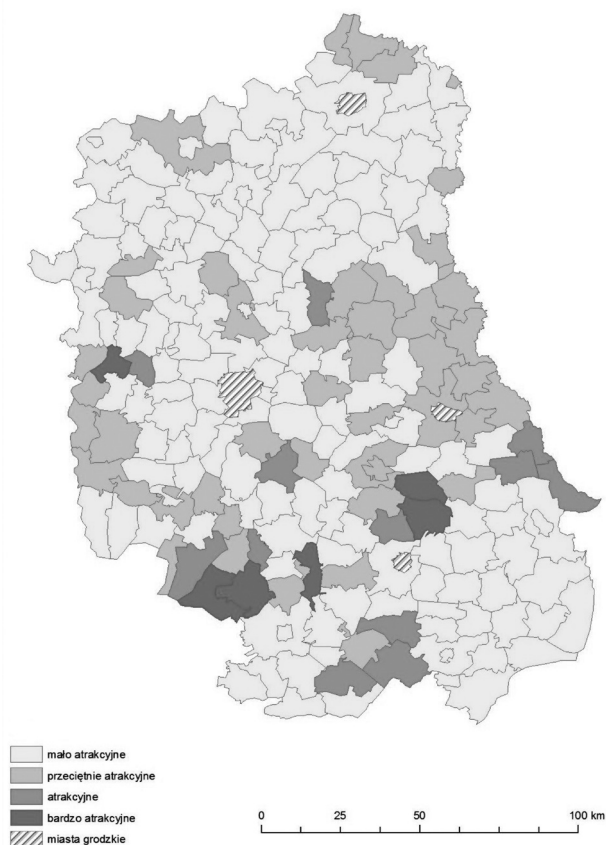
przyrody. Na terenie Janowa Lubelskiego występuje aż 91 pomników przyrody – najwięcej wśród analizowanych gmin (6% całej populacji).

Drugie miejsce pod względem wskaźnika WP zajęła gmina Kraśniczyn – wskaźnik 193,58. O atrakcyjności tej gminy zdecydowało występowanie na jej obszarze Skierbieszowskiego Parku Krajobrazowego, który zajmuje około 85% powierzchni gminy. Ponadto na terenie gminy występują rezerваты przyrody i obszar chronionego krajobrazu, które zajmują odpowiednio – 2,6 i 6,3% jej powierzchni. Inwentarz obszarów cennych przyrodniczo uzupełniają 23 pomniki przyrody.

Także wysoką lokatę (trzecie miejsce i wskaźnik 192,90) otrzymała gmina Skierbieszów położona na Działach Grabowieckich. Wysoka pozycja gminy wynika w głównej mierze ze stosunkowo dużego udziału w powierzchni terenów zajętych przez Skierbieszowski PK (95% powierzchni gminy znajduje się w jego granicach). Gmina na swoim terenie posiada także osiem pomników przyrody.

Kolejne trzy gminy w rankingu to Radechnica, Kazimierz Dolny i Dzwola. O ich atrakcyjności zdecydował głównie duży udział w powierzchni (65-85%) parków krajobrazowych, odpowiednio – Szczepreszyńskiego PK, Kazimierskiego PK oraz Parku Krajobrazowego Lasy Janowskie.

Należy zaznaczyć, że aż 13 jednostek terytorialnych nie posiada żadnych form ochrony przyrody i osiągnęło wielkość wskaźnika 0,00 (ryc. 1).

Ryc. 1. Potencjał przyrodniczy gmin regionu lubelskiego pod względem obszarów chronionych.

Fig. 1. Natural attractiveness of protected areas in the Lublin region.

Źródło: opracowanie własne.

Source: own work.

Wielkości progowe miernika pozwoliły na wydzielenie czterech grup gmin różniących się atrakcyjnością przyrodniczą obszarów chronionych: bardzo atrakcyjne, atrakcyjne, przeciętnie atrakcyjne i mało atrakcyjne (tab. 2, ryc. 1).

Tab. 2. Klasyfikacja atrakcyjności przyrodniczej gmin regionu lubelskiego.

Tab. 2. The tourist attractiveness classification of the Lublin region municipalities.

Stopień atrakcyjności	Wielkość wskaźnika	Gminy	Zajmowana powierzchnia	
			[km ²]	%
Bardzo atrakcyjny	150,00-200,00	Janów Lubelski, Kraśniczyn, Skierbieszów, Radecznica, Kazimierz Dolny, Dzwola	812,8	3,3
Atrakcyjny	100,00-149,99	Uścimów, Białopole, Stary Zamość, Krzczonów, Krasnobród, Dubienka, Łukowa, Modliborzyce, Susiec, Chrzanów, Wąwolnica, Horodło	1413,8	5,7
Przeciętnie atrakcyjny	50,00-99,99	Rybczewice, Wojsławice, Dzierzkowice, Ludwin, Janów Podlaski, Wola Uhruska, Wilków, Potok Wielki, Włodawa, Sawin, Sosnowica, Jabłonna, Hańsk, Ruda-Huta, Terespol, Izbica, Kraśnik, Dorohusk, Milejów, Żyrzyn, Józefów, Konstantynów, Sławatycze, Józefów n.Wisłą, Ułęż, Łuków, Opole Lubelskie, Włodawa m., Batorz, Chełm, Łaziska, Cyców, Rejowiec Fabryczny, Lubartów, Zakrzówek, Kamień, Godziszów, Janowiec, Szczepieszyn, Urszulin, Krasnystaw m., Krasnystaw, Firlej, Frampol, Rokitno, Stary Brus	5923,5	23,8
Mało atrakcyjny	0,00-49,99	pozostałe	16713,0	67,2
Razem			24863,1	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Source: own work.

Obliczone wskaźniki atrakcyjności kwalifikowały gminy do klas (tab. 2): bardzo atrakcyjne – 6 gmin, atrakcyjne – 12 gmin, przeciętnie atrakcyjne – 46 gmin i mało atrakcyjne – 145 gmin.

Największą atrakcyjność przyrodniczą (miernik > 150,0 – **gminy bardzo atrakcyjne**) określono w gminach obejmujących tereny położone w bezpośrednim sąsiedztwie Roztocza Zachodniego i Równiny Biłgorajskiej, Działów Grabowieckich oraz zachodniej części Płaskowyżu Nałęczowskiego. Łącznie zajmują one powierzchnię 812,8 km² (3,3% analizowanego obszaru).

Na stosunkowo dużą wielkość wskaźnika atrakcyjności w gminach południowo-zachodniej Lubelszczyzny istotny wpływ miały parki krajobrazowe: PK Lasy Janowskie oraz Szczepieszynski PK. Pod względem liczby pomników przyrody jak i powierzchni zajmowanej przez rezerваты przyrody, gmina Janów lubelski wyróżnia się ich inwentarzem, osiągającym maksimum w skali województwa. W grupie gmin bardzo atrakcyjnych wyróżniają się pod względem zasobów przyrodniczych także gminy centralnej części województwa – Skierbieszów i Kraśniczyn, na terenie których ponad 80% powierzchni zajmują parki krajobrazowe. Na wysoką (drugie miejsce) lokatę gminy wpływ miały: obecność 23 pomników przyrody oraz rezerwatów przyrody, które zajmują 12% powierzchni gminy. Ranking tej grupy zamyka najbardziej atrakcyjna przyrodniczo gmina powiatu puławskiego – Kazimierz Dolny. O jej atrakcyjności zadecydował przede wszystkim stosunkowo duży udział powierzchniowy na jej terenie Kazimierskiego Parku Krajobrazowego.

Gminy atrakcyjne pod względem przyrodniczym (dwanaście jednostek o wskaźniku z zakresu 100,00-149,99) związane są z południową częścią województwa, odznaczając się tym samym dużym rozproszeniem; klasa ta zajmuje około 6% badanej powierzchni. Część z nich okala gminy bardzo atrakcyjne (tereny Równiny Biłgorajskiej i Działów Grabowieckich), dwa wyraźne obszary skupiskowe położone są nad Bugiem – w Obniżeniu Dubieńskim oraz na Roztoczu Środkowym (gminy Krasnobród, Susiec). Centralną część Wyżyny

Lubelskiej reprezentują gminy położone na Działach Grabowieckich (gmina Stary Zamość) i Wyniosłości Gielczewskiej – gmina Krzczonów (ryc. 1).

Na Lubelszczyźnie dość licznie (24% powierzchni badanej populacji) reprezentowana jest grupa gmin sklasyfikowanych jako **przeciętnie atrakcyjne**. Obejmuje ona 46 gmin. Wskaźnik atrakcyjności przyrodniczej dla tych gmin określono w zakresie 0,151–0,265. W rozkładzie przestrzennym, widoczne są dwa ich skupiska. Większe, obejmujące kilkanaście gmin pokrywa się z południową częścią Polesia, drugi obszar występowania gmin przeciętnie atrakcyjnych rozciąga się wzdłuż doliny Wisły – od Annapola po Puławę.

W świetle wykonanych ocen, najmniej korzystnie prezentują się pozostałe gminy Lubelszczyzny (wskaźnik <50,00, **mało atrakcyjne**). Obszar z inwentarzem 145 jednostek przestrzennych o łącznej powierzchni 16 713 km² (67,2%) zajmuje głównie tereny północnej części województwa (ryc. 1).

Podsumowanie i wnioski

1. W studiach nad oceną atrakcyjności przyrodniczej gmin regionu lubelskiego uwzględniono występowanie sześciu podstawowych form ochrony przyrody, tj. parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, użytki ekologiczne oraz pomniki przyrody. Wyniki badań wykazały, że region lubelski charakteryzuje duża mozaika przydatności obszaru dla rozwoju turystyki na obszarach cennych przyrodniczo (m.in. ekoturystyki).
2. Wyniki powyższych analiz wykazały, że najcenniejszymi przyrodniczo są obszary południowej części Lubelszczyzny – Roztocze, Równina Biłgorajska i Działy Grabowieckie. Tereny bardzo atrakcyjne i atrakcyjne pod analizowanym kątem zajmują łącznie niecałe 10% analizowanego obszaru.
3. W świetle przeprowadzonych badań określono cztery klasy atrakcyjności przyrodniczej gmin. Studia wykazały, że Lubelszczyzna charakteryzuje się niewielką atrakcyjnością przyrodniczą. Połowę powierzchni (67,2% – 16 713 km²) zajmują tereny sklasyfikowane jako mało atrakcyjne (mierniki z zakresu 0,00-49,99). Udział powierzchni sklasyfikowanych w pozostałych stopniach atrakcyjności kształtuje się następująco: 23,8% (5923 km²) – tereny przeciętnie atrakcyjne; 5,7% – (1413 km²) – tereny atrakcyjne; 3,3% (812 km²) – tereny bardzo atrakcyjne.
4. Wielkości najwyższe syntetycznego miernika atrakcyjności turystycznej określono dla Janowa Lubelskiego (miernik 199,69). Gmina Janów Lubelski zawdzięcza swą wysoką lokatę głównie dlatego, że 73% powierzchni gminy zajmuje Park Krajobrazowy Lasy Janowskie. O wysokiej lokacie gminy zdecydowała ponadto obecność licznych pomników przyrody – najwięcej wśród analizowanych gmin.

Literatura

- Agenda 21. Sprawozdanie z realizacji w Polsce w latach 1992-1998, Narodowa Fundacja ochrony Środowiska, Warszawa 1998.
- Aleksandrowicz Z., Aleksandrowicz S.W., 2000. Draft project of Jurassic Geopark in the Kraków-Częstochowa Upland (Southern Poland). Ann. Meet. ProGEO Prague. Abstracts: 6-7.
- Aleksandrowicz Z., Aleksandrowicz S.W., 2001. Wyżyna Krakowsko-Częstochowska w koncepcji międzynarodowej sieci UNESCO–GEOPARK. In: Badania naukowe w południowej części Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Mat. Konf., Ojców: 15-17.
- Baranowska-Janota M., 1973. Ocena środowiska geograficznego dla turystyki zimowej. In: Główne problemy rozwoju turystyki zimowej w Polsce. Instytut Turystyki, Warszawa.
- Bezkowska G., 2003. Problemy oceny walorów przyrodniczych dla turystyki rekreacji na obszarze Nizin Środkowopolskich. Turystyka i Hotelarstwo, 4, WSTiH, Łódź.
- Kruczek Z., 1997. Metodyka krajoznawstwa. AWF Kraków.
- Kula S. 2010., Percepcja walorów turystycznych województwa lubelskiego (na przykładach osób, które nie odwiedziły regionu). Zeszyty naukowe WSSP w Lublinie nr 9 (w druku).
- Kurek W., 2003. Wybrane problemy badawcze geografii turystyki. In: G. Gołębski, (ed.), Kierunki rozwoju badań naukowych w turystyce. PWN, Warszawa: 123-129.

- MacCannell D., 2002. Turysta. Nowa teoria klasy próżniaczej. Muza, Warszawa.
- Mileska M.I., 1963. Regiony turystyczne Polski. Stan obecny i potencjalne warunki rozwoju. Prace Geograficzne IG PAN, 43, Warszawa.
- Pietrzak M., 1980. Propozycja zastosowania geokompleksów paragenetycznych jako pól podstawowych oceny atrakcyjności środowiska geograficznego dla potrzeb rekreacji. Metodologia badań w turystyce. Monografie, podręczniki i Skrypty AWF, nr 129. Poznań.
- Potencjał turystyczny Polski Wschodniej – badanie poprzedzające tworzenie kampanii reklamowej. Raport z badania jakościowego. Raport przygotowany przez dom badawczy MAISON dla Polskiej organizacji turystycznej. Warszawa, kwiecień 2009.
- Przybyszewska-Gudelis R., Grabiszewski M., Iwicki S., 1979. Problematyka waloryzacji i zagospodarowania turystycznego miejscowości krajoznawczych w Polsce. Instytut Turystyki, Warszawa.
- Ochrona środowiska 2009. GUS, Warszawa.
- Sikorska-Wolak T., 2009. Możliwości rozwoju i specyficzne formy turystyki na obszarach prawnie chronionych w Polsce. In: Regionalne aspekty rozwoju turystyki: 2002. Jalinik M., (ed.), EkoPress, Białystok.
- Strategia Marki Województwa Lubelskiego. Lookat, Lublin 2008.
- Strategia rozwoju ekoturystyki w województwie lubelskim 1999-2010. Urząd Wojewódzki, Lublin 1998.
- Skowronek E., Świeca A., Tucki A., 2005. The importance of the Lublin region national parks in the development of tourism in the Polish-Ukrainian borderland. In: Book of abstracts: The 11-th International Symposium on Society and Resource Management (ISSRM 2005), Ostersund (Szwecja): 68-69.
- Tucki A., 2003. Próba oceny środowiska przyrodniczego dla potrzeb turystyki na przykładzie gmin powiatu łużyńskiego. Annales UMCS, sec. B., vol. LVIII, 6, Lublin.
- Ustawa o ochronie przyrody, z dnia 16 kwietnia 2004 (Dz. U. Nr 92 poz. 880).
- Warszyńska J., 2003. Geografia turystyki – zarys problematyki. In: Winiarski R., (ed.), Nauki o turystyce. Cz. 1. Studia i Monografie. AWF, Kraków; 9-31.
- Młynarczyk Z., Zajadacz A., 2008. Uwarunkowania i plany rozwoju turystyki. Tom I – Przyrodnicze zasoby turystyczne i metody ich oceny. Poznań : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2009.
- <http://natura2000.gdos.gov.pl/natura2000/pl>